

Analiza mecanismelor existente pentru asigurarea votului nevăzătorilor în România

Ana Leu, Coordonator programe,
Centrul Euroregional pentru Democrație

Incursiunea pe terenul mecanismelor de vot pentru persoanele cu dizabilități de vedere a început cu o trecere în revistă a articolelor din presa scrisă. În acest sens, declarația pe care președintele Filialei Interjudețene Dolj-Mehedinți a Asociației Nevăzătorilor o făcea cu ocazia alegerilor locale din 2004 poate fi considerată un foarte bun punct de pornire pentru analiza cadrului legal din România. Mai exact, domnia sa afirma:
“...nevăzătorii sunt unii dintre cei mai informați cetățeni în domeniul politicii. Și asta nu pentru ca i-ar iubi pe politicieni, ci pentru că ei se lovesc, poate cel mai des, de problemele comunității pe care se pregătesc să o «păstorească» viitorii aleși, adică: gropile din străzi, semafoare fără sonorizare sau lipsa locurilor de muncă pentru nevăzători.”

Pentru a vedea în ce măsură acest interes este susținut și încurajat, analiza prevederilor legale existente s-a desfășurat pe 2 paliere – unul național și altul internațional. Primul palier a presupus realizarea unui inventar al legilor care reglementează alegerea autorităților administrației publice locale (67/2004), alegerea Președintelui României (370/2004), a Camerei Deputaților și Senatului (35/2008) și a reprezentanților în Parlamentul European (33/2007).

Deși enumerarea este una amplă, în realitate, toate legile anterior menționate urmează același tipar în ceea ce privește persoanele cu dizabilități de vedere.

Mai precis, toate legile invocate debutează cu o primă parte optimistă, a dispozițiilor generale, care nu lasă loc pentru discriminări la nivelul electoratului. Astfel, în legea pentru alegerea autorităților APL, se menționează: „Cetățenii români exercită, în mod egal, drepturile electorale, fără privilegii și fără discriminări”. Aceluiași algoritm îi subscriu legea pentru alegerea Președintelui României, a Camerei Deputaților și a Senatului și a reprezentanților României în Parlamentul European în care se specifică că votul este „universal, egal, direct, secret și liber exprimat”.

Capitolul „Desfășurarea alegerilor” include, în cazul tuturor legilor anterior invocate, un articol care stabilește că alegătorul care, din motive temeinice, constatate de președintele secției de votare, nu poate să voteze singur, are dreptul să cheme în cabină un însoțitor ales de el, moment în care votul încetează să mai fie direct, secret sau chiar, uneori, să coincidă cu opțiunea alegătorului.

O a doua mențiune care vine în continuarea celei anterior precizate face referire la alegătorii netransportabili, din cauză de boală sau invaliditate, care pot vota la locul unde se află, *la cererea scrisă a acestora sau a conducătorului instituției sanitare ori de ocrotire socială în care sunt internați*. În acest sens, „o echipă formată din cel puțin 2 membri ai biroului electoral se deplasează cu o urnă specială și cu materialul necesar votării – *ștampilă cu mențiunea votat și buletine de vot* – la locul unde se află alegătorul. Aceste prevederi sunt

aplicabile numai persoanelor care domiciliază în raza circumscripției electorale respective și numai dacă se asigură secretul votului.

Acest articol, aparent fără de impact pentru persoanele cu dizabilități de vedere, prezintă o lacună evidențiată de reprezentanții ANR. Această lacună derivă din ipoteza cumulării deficienței de vedere cu imposibilitatea transportării alegătorului din motive de boală / invaliditate. Cu alte cuvinte, legea stipulează că o persoană care nu poate vota singură la secția de votare de care aparține „are dreptul să cheme în cabină un însoțitor”, însă nu prevede posibilitatea de a beneficia de același drept, atunci când nu se poate deplasa la secție.

Până acum, a fost vorba despre partea goală a paharului. În continuare, va fi adusă în discuție partea lui plină – mai exact, actele internaționale pe care România le-a ratificat.

Piesa de rezistență a legislației internaționale în materie este *Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități*, adoptată de Adunarea Generală a ONU, în 13 decembrie 2006, și ratificată de România pe 11 noiembrie 2010 (Legea nr. 221/2010).

În esență, actul face trecerea de la perceperea persoanelor cu dizabilități ca obiect al actelor caritabile, tratamentului medical și protecției sociale la perceperea lor ca persoane cu drepturi depline, capabile să își exercite aceste drepturi și să ia decizii în nume propriu.

Măsura în care această schimbare de paradigmă are impact asupra procedurilor electorale aplicabile nevăzătorilor din România este reliefată de o serie de articole.

În primul rând, conform art. 4, statele părți se angajează să modifice sau să anuleze actele cu putere de lege, obiceiurile și practicile existente care discriminează persoanele cu dizabilități, să țină cont de protecția și promovarea acestora în toate programele și politicile întreprinse și să garanteze că autoritățile și instituțiile publice acționează conform convenției.

Articoul 29 este important deoarece reglementează participarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică. Conform acestuia, statele părți au obligația de a garanta că procedurile și materialele electorale sunt adecvate, accesibile, ușor de folosit, să protejeze dreptul lor de a vota în secret și fără intimidări la alegeri și referendumuri, facilitând folosirea tehnologiilor de asistență și a noilor tehnologii, dacă e cazul.

Alte capitole de o consistență notabilă care sunt tangente procesului electoral sunt cele dedicate *Accesibilității, Libertății de opinie și accesului la informație*. Printre altele, Convenția prevede ca structurile și clădirile deschise publicului să fie dotate cu indicații Braille și indicații ușor de citit, iar persoanele cu dizabilități să poată primi și împărtăși informații în condiții egale cu ceilalți și în orice formă de comunicare aleasă de ei.

De altfel, tratatul stabilește clar spectrul la care face trimitere termenul comunicare, menționând, printre alte forme ale acesteia, scrierea Braille, comunicarea tactilă, materiale multimedia accesibile, lectura umană etc.

Ca observație, e interesant de urmărit periplul parcurs de legea pentru alegerea reprezentanților Parlamentului European. Fiind de dată relativ recentă (16.01.2007), era previzibil ca acest act să copieze fidel mecanismul statuat de legile anterioare. Ei bine, actul cu pricina nu s-a înscris pe linia acestei predicții deoarece, în versiunea originală, articolul

referitor la alegătorii care nu pot vota singuri lipsea cu desăvârșire. Acesta a fost adăugat ulterior prin OUG 11/2009 –a patra din șirul celor cinci ordonanțe care au modificat legea inițială.

Cu alte cuvinte, legislația românească este în disonanță cu legislația internațională, însă ratificarea Convenției ONU promite o armonizare a celor două. Un prim pas, în acest sens, a fost deja făcut. Este vorba despre desemnarea Autorității Naționale pentru Persoanele cu Handicap ca autoritate centrală de coordonare pentru implementarea Convenției.

Până acum, am vorbit despre punctul în care ne situăm din perspectiva legislației române și despre punctul în care dorim să ajungem prin ratificarea actelor internaționale. Un capitol esențial care susține tranziția de la un punct la celălalt este percepția clasei politice și a instituțiilor publice asupra dreptului de vot direct și secret al nevăzătorilor.

Pentru a contura o imagine a acestei percepții, Centrul Euroregional a realizat un studiu atât în rândul Primăriilor din județul Timiș, cu ajutorul Prefecturii căreia îi și mulțumim pe această cale, cât și în rândul europarlamentarilor și partidelor politice din România. Chestionarul care a stat la baza studiului a fost structurat pe trei zone tematice mari: dreptul de vot al nevăzătorilor, în condițiile legislației actuale, inițiative întreprinse pentru îmbunătățirea sistemului de vot și măsuri concrete pentru aprofundarea drepturilor omului în acest domeniu.

O primă măsură a receptivității vizavi de acest subiect a fost faptul că din 99 de primării existente în județul Timiș, doar 33 de primării au furnizat un feedback, ceea ce implică o rată de răspuns de 33%.

Dintre cei 33 de respondenți, 10 au fost de părere că exercitarea dreptului de vot pentru nevăzători este îngreunată. Rugați să își detalieze răspunsul, marea majoritate a celor intervievați au menționat nefolosirea alfabetului Braille, inexistența instrumentelor menite a facilita votul pentru cei cu vedere parțială (de ex., lupe, lumină puternică), precum și prezența însoțitorului în cabina de vot, care poate influența decizia alegătorului sau care își poate exprima propria opțiune politică. De altfel, cel din urmă aspect este menționat ca fiind și principalul motiv pentru nivelul scăzut al ratei de prezență la vot a nevăzătorilor.

Un răspuns care poate fi considerat un semnal de alarmă suna în felul următor : „Dreptul de vot este îngreunat pentru că aceștia nu au voie să intre cu însoțitor în cabina de vot.” Răspunsul denotă necunoașterea legii și, foarte posibil, nerespectarea ei, din acest motiv.

În ceea ce privește inițiativele derulate pentru îmbunătățirea sistemului de vot actual, răspunsul este negativ, în unanimitate.

O zonă care înregistrează răspunsuri mai detaliate, însă nu neapărat mai relevante, este aceea a măsurilor întreprinse pentru aprofundarea drepturilor omului în acest domeniu.

Pe de o parte, cei mai mulți respondenți care subliniază îngreunarea evidentă a dreptului de vot indică, ca principale măsuri, punerea în aplicare a unui nou sistem de vot, în eventualitatea în care acesta ar fi impus de legislație, implicarea nevăzătorilor în procesele decizionale derulate de administrația locală sau, în replică la concretețea pe care o cere întrebarea, afirmă: „Vom face demersuri în acest scop”.

Pe de altă parte, cei care nu consideră că dreptul de vot al nevăzătorilor este lezat în vreun fel, menționează, ca principale măsuri, asigurarea unui mijloc de transport până la secția de votare, identificarea nevoilor nevăzătorilor, respectarea legislației în vigoare (care, evident, este o obligație și nu o măsură concretă, fapt care pune sub semnul întrebării rigurozitatea aplicării mecanismelor electorale actuale).

De asemenea, mulți respondenți afirmă că acest aspect depășește competențele administrativ-teritoriale locale, că nu s-au confruntat cu o asemenea problemă sau răspund într-o manieră entuziastă și solidară – „Ne aliem Guvernului și Uniunii Europene, în exercitarea votului.”

La capitolul *Sugestii și comentarii*, intervievații menționează, cel mai frecvent, schimbarea legislației sau exercitarea dreptului de vot în prezența a cel puțin 2 persoane din care unul să fie președintele secției de votare.

Pe de altă parte, unii respondenți nu consideră că este necesară schimbarea mecanismului electoral existent, afirmând că „Nevăzătorii au drept de vot.” Cu alte cuvinte, faptul că acesta nu e direct și secret nu constituie o problemă prioritară. Un alt respondent afirmă că „un nevăzător nu poate avea certitudinea că votul îi respectă opțiunea, indiferent care e mijlocul tehnic prin care va vota” , în timp ce un altul deplasează întreaga responsabilitate pe umerii nevăzătorilor, afirmând „Să vină însoțiți de persoane de încredere!” Altfel spus, corectitudinea votului depinde exclusiv de rigurozitatea selecției pe care o face în rândul vecinilor, rudelor, prietenilor etc.

În cazul clasei politice, feedbackul obținut a fost și mai puțin mulțumitor ținând cont că a fost completat 1 chestionar din totalul celor 41 distribuite. Deși acesta debuta într-o notă optimistă, menționând că dreptul de vot al nevăzătorilor este îngăduit de legislația actuală și că partidul respectiv avusese inițiative în acest sens, finalul atenuază optimismul începutului prin sugestiile oferite. Mai precis, principalele propuneri se referă la votul prin corespondență și electronic, cu asistența familiei. Altfel spus, nu schimbă cu nimic problema confidențialității și exercitării directe a votului.

În concluzie, se poate afirma că există o falie între legislația actuală și cea internațională, că se întrezărește un licăr al speranței datorită armonizării cu cea din urmă, dar că puntea peste această falie nu se poate construi fără o educare adecvată a mentalităților. Iar această educare ar trebui făcută în sprijinul unui frumos principiu enunțat de Reagan potrivit căruia fiecare om devine coacționar al unui stat odată cu prima taxă plătită. Cum nevăzătorii nu fac excepție de la această regulă, nici votul lor nu ar trebui să fie altfel decât direct și secret, așa cum este pentru toți ceilalți alegători.